ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜਗਤ ਦੀ ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਲਿਖੋ?

ਉੱਤਰ:- "ਜਿਉ ਸੁਪਨਾ ਅਰੁ ਪੇਖਨਾ ॥ ਐਸੇ ਜਗਤ ਕਉ ਜਾਨਿ ॥
ਇਨ ਮੈ ਕਛੁ ਸਾਚੋ ਨਹੀਂ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਭਗਵਾਨ ॥"

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਸਿੱਖ ਮਤ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਨ ਜੋ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧਾ ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਸਮਾਨਤਾ ਸਮਾਜਿਕਆ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਪਰਤਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਨਾਤਨੀਆਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਧਰਮ ਦੀ ਖ਼ਾਪਣੀ ਨਵੀ ਪੱਗਤ ਕੀਤਾ। ਉਨਾਂ ਨੇ ਨਵਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆਈ ਨਵ ਜਾਗਣ ਅਤੇ ਤੁਰਕ ਸ਼ਾਸਕੀਆਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਉਚੇਰੇ ਆਦਰਸ਼ਾ ਨਾਲ ਜਿਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨਾਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਅਕੀਦੀਆਂ ਅਨੁਸਰਣਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬਲੀਦਾਨ ਦਿੱਤਾ।

ਤਿਲਕ ਜੰਞੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾ ਕਾ ॥
ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਕਲੂ ਮਹਿ ਸਾਕਾ ॥

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ 1621 ਈ ਨੂੰ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪ ਪੰਜ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਸਨ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗਮਈ ਰੁਚੀਆਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਨਾਂ ਮਿਲਿਆ। ਬਾਅਦ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਨੇ ਬਾਲੇ ਸਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਂ ਸਾਂ ਦੀ

ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਦੇ
ਮਥਰ ਸਿਪਾਹਿਆ ਸਿਮਤ ਤੋਂ ਧੁਕਾ ਤੇ ਦੇ
ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਨਾਂ
ਤਿਆਗ ਮਲ ਤੋਂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਰੱਖ
ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ
ਲਾਲ ਚੰਦ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਗੁਜਰੀ ਜੀ
ਨਾਲ ਹੋਈ। ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ
ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਇਣ
ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਨ ਗੁਰਗੱਦੀ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੇ
ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਗਏ। ਅਤੇ
ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ
ਵਿਖੇ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਲੀਨ
ਹੋ ਗਏ। ਸਤਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ
ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਗੱਦੀ
ਸੰਭਾਲੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ
ਸਮਾਇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ
ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ
ਵਿਖੇ ਕਈ ਮਸੰਦ ਤਰਸ ਭੇਖ ਵਿੱਚ
ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਖ ਫੋਲ ਵੱਖ-੨
ਮਸੰਦਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵਰਗਲਾਉਣਾ
ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ੧ ਅਕਤੂਬਰ
1664 ਨੂੰ ਲੁਬਾਣਾ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਮੱਖਣ
ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜਹਾਜ਼ ਬਚਾਇਣ ਲਈ
101 ਮੋਹਰ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ
ਤਲਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਉਹ ੨੨ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਰ
ਭੇਟ ਕਰਦਾ ਗਿਆ। ਅਖੀਰ ਉਹ ਤੇਗ
ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਕੁਠੜੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਿਆਂ
ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ੨ ਮੋਹਰਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ
ਅੱਗੇ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਸਨੇ ਵੇਖ-ਵੇਖ
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਪੁਗੀਆਂ ਸੰਗਾਂ ਗੁਰੂ

ਨੂੰ ਅਗਧਿੱਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਧਾਰ ਕਰਾਇਆ ਜਿਸ ਤੇ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਲਾਧੋ ਰੇ ਲਾਧੋ ਆਖਦਾ ਹੋਇਆ ਨੱਚਣ ਲੱਗਾ ੨੨ ਨਵੰਬਰ 1664 ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮਹਲ ਸਮੇਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਉੱਥੋਂ ਹੀ ਉਹ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਇਹ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਕ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਨਗਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪਟਿਆਲਾ ਫਿਰ ਧਮਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਗਏ। ਆਪ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਗਏ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪ ਨਾ ਜੁੜਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਆਖੀਰ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਠਨ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਅਸਾਮ ਨੂੰ ਹੋਏ ਢਾਕਾ ਜਾਂ ਪਹੁੰਚੇ ਵਿੱਚ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਮਿਲਿਆ। ਫਿਰ ਆਸਾਮ ਗਏ। ਕਈ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਮਾਲਵਾ ਅਤੇ ਬਾਂਗਰ ਵੱਲ ਤੁਰੇ ੨੫ ਮਈ 1675 ਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ 16 ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਉਨਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਗੁਰਗਦੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ, ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ ਅਤੇ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਖੇ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਉੱਥੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਅਗਲੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨਾਲ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਲਿਜਾਇਆ

ਗਿਆ ਉਥੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਰਚਨਾਵਾਂ :- ਆਪ ਨੇ ਸਾਰੀ ਆਯੂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੁਝ 59 ਸ਼ਬਦ 57 ਸਲੋਕ ਲਿਖੇ ਉਨਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਵਾਂ 15 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ਼ ਹਨ ਸਿਰਫ਼ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਜਵੈਤੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ - ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦਾ ਨੇਹਤੰ ਪਰਵਰਤਾ ਸਨ।

ਭਗਤੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰਦੇ ਅਤੇ ਨਿਖਾਰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚ ਸੁਖ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਜਗਤ ਬਿਨਸਣਹਾਰ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸੇ ਵਿਚ ਉਲਝੇ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਆਣਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜਗਤ ਦੀ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਜੀਵਨ ਜੀ

ਹਕੀਕਤ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਦੀ ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ਜਨ ਨਾਨਕ ਜਗੁ ਜਾਨਿਓ ਮਿਥਿਆ ਰਹਿਓ ਰਾਮ ਸਰਨਾਈ ॥
ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਜਿਉ ਝੂਠੋ ਇਹੁ ਜਗ ਦੇਖਿ ਤਾਸਿ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥
ਸਗਲ ਜਗਤ ਹੈ ਜੈਸੇ ਸੁਪਨਾ ਬਿਨਸਤ ਲਗਤ ਨ ਬਾਰ ॥

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਇਸ ਭੌਤਿਕ ਜਗਤ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਅਤੇ ਮਿਥਿਆ ਮੰਨਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਦਾਚਾਰੀ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਮਿੱਤਰ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਸਵਾਰਥ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜ ਇਕੱਠ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਜਗਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੱਚਾ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਉਹ ਇਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮਕਾਲੀ ਜਗਤ ਦੇ ਸਦਾਚਾਰੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ :-

ਜਗਤ ਮੈ ਝੂਠੀ ਦੇਖੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥
ਅਪਨੇ ਹੀ ਸੁਖ ਸਿਉ ਸਭ ਲਾਗੇ ਕੀਆ ਦਾਰਾ ਕੀਆ ਮੀਤ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਮੇਰੋ ਮੇਰੋ ਸਭੈ ਕਹਤ ਹੈ ਹਿਤ ਸਿਉ ਬਾਧਿਓ ਚੀਤ॥
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਸੰਗੀ ਨਹ ਕੋਊ ਇਹ ਅਚਰਜ ਹੈ
ਰੀਤਿ॥

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਸਾਮਗਰੀ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਅਸਥਿਰ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨ ਇਨਾਂ ਵੱਲ ਅਰੁਚੀ ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ:-

ਕਹਾ ਨਰ ਅਪਨੋ ਜਨਮੁ ਗਵਾਵੈ॥
ਮਾਇਆ ਮਦਿ ਬਿਖਿਆ ਰਸਿ ਰਚਿਓ ਰਾਮ ਸਰਨਿ
ਨਹੀ ਆਵੈ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਸਗਲ ਹੈ ਸੁਪਨੋ ਦੇਖਿ ਕਹਾ ਲੋਭਾਵੈ॥
ਜੋ ਉਪਜੈ ਸੋ ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੈ ਰਹਨੁ ਨ ਕੋਊ ਪਾਵੈ॥੨॥

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਨੁਸਰਣ ਨੂੰ ਇਕ ਫਲਦਾਇਕ ਨਵੀਂ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੀ ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਜਗਤ ਦਾ ਜੋ ਪ੍ਰਪੰਚ ਰਚਿਆ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਆਨੰਦ-ਦਾਇਕ ਅਤੇ ਸੁਹਾਵਣਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਜਗਤ ਦੇ ਰੰਗਾਂ-ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਉਪਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਅਤੇ ਸਤਿ ਸਮਝ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਦੇ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਜਗਤ ਅਸਥਾਈ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਡੰਬਨਾ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸੰਗੀ-ਸਾਥੀ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅਤੇ

ਤੇਰ ਮਾਰ- ਮੇਰੀਚੀ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਇਸ
ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਨੁਖ ਉਹ
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਅਗਨੀ
ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ, ਖੁਦ ਉਹ ਆਪਣੀ
ਆ ਰਹੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਸੋਚਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਮ੍ਰਿਤੂ-ਬੋਧ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੈ
ਕਿ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਭੁਲਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਹੀ
ਭਲਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਮ੍ਰਿਤੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ
ਕਿਸੇ ਕਬੂਤਰ ਵਾਂਗ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਣ ਨਾਲ ਤਾਂ
ਇਸ ਨੇ ਟਲ ਜਾਣੀ ਜਾਣਾ। ਇਸ ਨੇ ਤਾਂ
ਪਹੁੰਚ ਆਉਣਾ ਹੈ ਫਿਰ ਬਾਲੀ ਤਲਬ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ।
ਸੋ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਇਹ ਪਰਮ-ਸੱਚਾਈ
ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮ੍ਰਿਤੂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚੇ ਸਮੇਂ
ਵਾਂਗ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਮਿਲੇ। ਉਸ ਦੀ
ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀਆਂ ਵਾਂਗ ਗਾਫ਼ਲ ਹੋ ਕੇ ਮ੍ਰਿਤੂ
ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸੇ ਕੌਤਕ
ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰ-
ਬਾਰ ਮ੍ਰਿਤੂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ :-

ਰੇ ਮਨ ਇਹ ਸਾਚੀ ਜੀਅ ਧਾਰਿ ॥
ਸਗਲ ਜਗਤੁ ਹੈ ਜੈਸੇ ਸੁਪਨਾ ਬਿਨਸਤ ਲਗਤ ਨ
ਬਾਰ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਬਾਰੂ ਭੀਤਿ ਬਨਾਈ ਰਚਿ ਪਚਿ ਰਹਤ ਨਹੀ
ਦਿਨ ਚਾਰਿ ॥
ਤੈਸੇ ਹੀ ਇਹ ਸੁਖ ਮਾਇਆ ਕੇ ਉਰਝਿਓ ਕਹਾ
ਗਵਾਰ ॥

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ
ਜਗਤ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਮਿਥਿਆ
ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਤੇ

ਸਾਜਨਹਾਰ ਸੁਤਰ ਧੋਮ ਕੀਤੇ ਉਤਨਾ ਇਸ ਇਸ ਸੰਬ ਚੰਗਿਆ ਨੂੰ ਇਹ ਲੋੜ ਤੋਂ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਰਚ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਿਸ਼ਚਿਆ ਸਹਜਸਾ ਬ ਮਨੁੱਖ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਚਿਆ ਹਗਤਾਂ ਨਾਮੁਦਾਨ ਜਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਅਗਰ ਹੈ। ਇਕਸਾਰ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਦੇ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਮ ਚੀਤ ਸਮਾਧਿਣੀ ਰਹੇ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਉਹ ਬਾਕ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਸਾਥ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰੀ ਚੀਕਣ ਇਕਵੇਂ ਨਾਮ ਸੰਬ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਸੰਬ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਸਫਲੀ ਆਣ ਸ਼ੀਹਨ ਜਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਘਨਿ ਸੁਰਸ ਅਸਰੁ ਨਾਨ ਕਸਫਤ ਮਿਸ ਦੇ ਜਾਕਿਨਿ
ਲੀਤ ॥
ਨਾਨਕ ਤਰਿਸ਼ਨ ਧਾਰ ਧਰੇ ਲਹਿ ਗਾਏ ਸੂਤ
ਦੇ ਗੀਤ ॥